

ПРАГМАТИКА ЯК ТЕОРЕТИЧНА БАЗА ДЛЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ТЕКСТІВ ЗА ТИПАМИ

Прагматика орієнтує лінгвістів на дослідження мови в мовленнєвій діяльності людини. Вона вивчає ті відношення, які не можуть бути охоплені синтаксисом та семантикою. В загальному плані - це відношення знака до інтерпретатора. Сюди відносяться психологічні, біологічні, соціальні, часові фактори, що обумовлюють вибір, застосування та правильне сприйняття конкретної одиниці мови (наприклад: Morris, 1972; Klaus, 1964; Schieben-Lange, 1972; Wunderlich, 1976; Eisenberg, 1993; Austin, 1994; Levinson, 1994; Heusinger, 1995; Дейк, 1978; Леонтьев, 1979; Сусов, 1979, 1985, 1986; Іванова, 1981; Степанов, 1985; Булигіна, 1981; Арутюнова, 1981; Демьянков, 1981; Абрамов, 1983; Моррис, 1984; Остин, 1984; Серль, 1986; Почепцов Г.Г.мл., 1987; Наер, 1985; Мецлер, 1990; Баранов, 1988). В тактично конкретному плані дослідження процесу комунікації передбачає: виявлення намірів, мотивів мовця; визначення виду мовленнєвої дії, що відбувається; опис психологічного стану мовця; фіксування реакції партнера по розмові, що підкреслює ступінь ефективності висловлювання. Діяльнісний підхід до аналізу мови затуляє на орбіту лінгвістичних досліджень філософські, соціологічні та психологічні аспекти проблеми. Якщо до Недавнього часу основним та первинним об'єктом (та матеріалом) лінгвістичних досліджень був текст, то в наш час текст розглядається не тільки як матеріал дослідження, але і як його предмет.

Такий підхід до тексту потребував застосування в парадигмі дослідження суб'єктів спілкування: мовця чи автора та слухаючого чи реципієнта. І відразу ж фокус інтересів лінгвістів перемістився в область дослідження мови в дії. В руслі прагматичних досліджень можемо виділити два основних напрямки: структурний та функціональний.

Перший розвинувся в рамках канонічного трактування Морісом, сприйнятого більшістю лінгвістів. «Функціональне направлення досліджень склалося після розвитку лінгвістики тексту, психо-соціолінгвістики. Функціональна прагматика природної мови - це наука, що вивчає пізнавально-комунікативні процеси в суспільстві з врахуванням широкого соціокультурного процесу. В лінгвістичній інтерпретації основа цього напрямку прагматичних досліджень - текст у динаміці» [1:42]

У функціональній прагматиці слід виділити загальну (універсальну) та окремі прагматики. Універсальна прагматика включає розробки загальних моделей семіозиса та єдину структуру текстової діяльності. Універсальна прагматика доповнюється окремими прагматиками: міжособистісного спілкування, спеціальної (наукової) та художньої літератури.

Иерефразуючи дефініцію Ю.С. Степанова, функціональну прагмалінгвістику можна визначити як повну семіотику, предметом якої є текст у його динаміці, співвідносний з головними суб'єктами. Наслідуючи Сусова І. П даємо визначення прагмалінгвістики як окремої галузі мовознавства, що досліджує використання людьми природної людської мови в якості приладу

соціальної дії та взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування на основі спеціальної системи правил, постулатів та стратегій.

Таке визначення прагмалінгвістики ставить у підґрунття лінгвістичного дослідження суб'єктивність мови. Ця суттєва якість системно-структурної організації мови забезпечує останній виконання її головної функції - бути засобом спілкування.

Те, що текст є одиницею комунікації не викликає ніяких сумнівів. «Was ist eine Äusserungsinhalt? Es ist der Textinhalt (...), der auf einmal als eine Einheit produziert und rezipiert wird. Damit ist zunächst nicht die äußere sprachliche Gestalt der Einheit Basis ihrer Bestimmung, sondern die Intention des Sprechers, verstanden werden zu wollen, und die Fähigkeit des Hörers, verstehen zu können. Die Äusserungsinhalt ist mithin eine Hypothese über kommunikative Textgliederung.» [3: 202] Достатньо широко визнається також ж і те, що це є одиниця психомовленнєвого та прагматичного характеру. А якщо це так, то прагматичний аспект тексту виступає як натуральне відображення аспекту комунікації. «Якщо поняття «текст» застосовувати до кожного більш чи менш закінченого мовленнєвого твору, тоді текст прирівнюється до кожного фрагменту комунікації, поняття текст розчиняється в понятті комунікації.» [2: 5]. Характер кожної комунікації, в свою чергу, визначається, по-перше, метою та завданням спілкування, а, по-друге, ситуацією спілкування, де суттєву роль відіграє комунікативна сфера. Ці аспекти вербальної комунікації безпосереднім чином пов'язані із проблемою функціонально-стильового поділення мови та виділенням функціональних стилів.

В більшості сучасних робіт даної області при визначенні функціонального стилю за основу беруться два аспекти: комунікативний та прагматичний. Поняття комунікативно-прагматичних параметрів лежить в основі типологізації текстів. В типологічному плані інтенційна ознака, що входить до складу комунікативного акту, задає конкретну соціальну ситуацію, якій відповідає певний мовленнєвий жанр. Жанр являє собою найнижчий рівень в класифікаційній системі текстів.

Комунікативно-прагматична орієнтованість досліджень у галузі типології тексту дозволяє перейти від простої констатації закономірностей мовної побудови того чи іншого твору до виявлення взаємозв'язку екстралінгвістичних особливостей з внутрішньотекстуальними ознаками. Звернення до прагматики тексту в процесі проведення типологічних досліджень необхідно принаймні з двох причин. По-перше, тільки текст (на відміну від лінгвістичних одиниць більш низького рівня мовної ієрархії) володіє комунікативно-прагматичною вичерпаністю і повною реалізацією ілокутивних інтенцій відправника інформації. По-друге, прагматика як розділ лінгвістики вивчає значення та застосування форм мови в залежності від ситуації спілкування, від типів мовленнєвих актів. Тим самим прагматика набуває актуальності в якості теоретичної бази для класифікації текстів.

Література

1. Моррис Ч. Основания теории знаков // Семиотика. М., 1983. - С.42.
2. Наер В:Л. Прагматика текста и её составляющие // Прагматика и стилистика: Сб. науч. Трудов. Вып.245. - М.: МГПИИЯ им М.Тореза, 1985. - С.4-13

3. Rath R. «Satz» und «Äußerungseinheit»- Syntaktische und interaktive Struktur in der Sprache? - In: Interdisziplinäre Sprachforschung und Sprachlehre. - Narr München, 1990.-S.197-216.